Finansutskottets betänkande

1982/83:2

om förmögenhetsöverföringar genom inflationen

I motion 1981/82:1663 av Birger Rosqvist (s) och Jan Bergqvist (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära åtgärder för en analys av verkningarna av de senaste årens förmögenhetsöverföringar i Sverige.

Utskottet har inhämtat *yttranden* från statistiska centralbyrån, institutet för social forskning och nationalekonomiska institutionen vid Uppsala universitet. Yttrandena återfinns som *bilaga* till betänkandet.

Motionen

I motionen anförs att under tidsperioden från före andra världskriget fram till mitten på 1970-talet har en väsentlig förmögenhetsutjämning ägt rum i Sverige. Förändringen var särskilt markant i slutet av perioden.

Under den senaste femårsperioden har en kraftig och ständig inflation medfört att den utjämning av förmögenheter som tidigare pågått kraftigt förändrats. Inom ramen för löntagarfondsutredningen har ett material tagits fram som visar att förmögenhetsfördelningen nu snabbt är på väg tillbaka i riktning mot förhållandena för 50 år sedan och längre tillbaka.

Hur mycket som redan har förändrats, hur snabbt förändringen har gått och vilka grupper i samhället som påverkats, dvs. dragit fördelar resp. nackdelar, är dåligt belyst. Det finns inga tillgängliga studier som förmår ange förändringen som nu skett. Det är en brist.

Motionärerna anser det vore av värde för de välfärdssträvanden som fortfarande finns kvar i landet och för socialforskningen om de senaste årens förmögenhetsöverföringar orsakade av bl. a. inflationen analyserades närmare. Det skulle kunna ske genom socialforskningsinstitutet.

Utskottet

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågor rörande det statistiska underlaget för att belysa förmögenhetsfördelningen och dess förändringar. I anslutning härtill har utskottet uttalat att det är angeläget att kunna följa förmögenhetsutvecklingen i landet för att få underlag för olika politiska beslut. Den höga inflationstakten under senare år har, som motionärerna anför, sannolikt lett till stora förändringar i förmögenheters sammansättning. Behovet av att få detta belyst har således snarast ökat.

Det föreligger, som framgår av yttrandet från socialforskningsinstitutet,

stora svårigheter att särskilja inflationens verkningar på förmögenhetsfördelningen från andra förändringar i förmögenheten. Det skulle, som framgår av de bifogade remissvaren, krävas omfattande teoretiskt och empiriskt forskningsarbete. Remissinstanserna bedömer det dock som mycket angeläget att insatser görs för att klarlägga dessa förhållanden inte enbart på grund av den politiska betydelsen utan också på grund av dessa studiers vetenskapliga värde.

Statistiska centralbyrån (SCB) har med anledning av riksdagens beslut 1979 påbörjat vissa förmögenhetsundersökningar (FiU 1978/79:23). Bl. a. gjorde man ett särskilt tilläggsurval till den årliga inkomststatistiken avseende 1978 för att särskilt belysa förmögenhetsfördelningen. Avsikten är att sådana tilläggsurval skall göras vart femte år i fortsättningen för att belysa förmögenhetsfördelningens förändringar. En redovisning av materialet avseende 1978 års förhållanden kommer att publiceras av SCB inom några månader.

SCB:s material har också tillsammans med material från riksrevisionsverket (RRV) utnyttjats av realbeskattningsutredningen för att belysa inflationens effekter på förmögenheter. Materialet kommer att redovisas i det betänkande utredningen avser att publicera i november månad 1982 (SOU 1982:1). Bl. a. görs i betänkandet försök att ange storleksordningen på förmögenhetsomfördelningar mellan olika kategorier hushåll under 1970-talet.

Vidare har visst material beskrivits i långtidsutredningarna. Det finns således, förutom de undersökningar motionärerna nämner som gjordes av löntagarfondsutredningen, flera andra källor som belyser förmögenhetsfördelningens förändringar.

Det är emellertid viktigt att slå fast att grunden och underlaget för forskning i dessa frågor i form av statistiskt material bör bibehållas och utvecklas. Det är därför angeläget att SCB fortsätter arbetet med att förbättra kvaliteten och avhjälpa bristerna i det material som SCB:s undersökningar bygger på och att SCB fullföljer sina planer på förmögenhetsstatistikens område.

Utskottet anser mot bakgrund av den snabba prisutvecklingen att det blivit än mer angeläget att belysa förmögenhetsfördelningen och dess förändringar. Det faktum att mycket material insamlats de senaste åren men inte slutredovisats talar enligt utskottets mening för att man bör avvakta dessa redovisningar innan ytterligare initiativ tas i frågan. I avvaktan härpå avstyrker utskottet yrkandet i motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1981/82:1663.

Stockholm den 26 oktober 1982

På finansutskottets vägnar
MATS HELLSTRÖM

Närvarande: Mats Hellström (s), Paul Jansson (s), Arne Gadd (s), Lennart Blom (m), Per-Axel Nilsson (s), Roland Sundgren (s), Tage Adolfsson (m), Rolf Rämgård (c), Torsten Karlsson (s), Filip Fridolfsson (m), Bo Södersten (s), Hugo Hegeland (m), Britta Hammarbacken (c), Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) och Linnea Hörlén (fp).

Bilaga

Yttranden över motion 1981/82:1663 om förmögenhetsöverföringar genom inflationen

Statistiska centralbyrån (1982-06-30)

Statistiska centralbyrån (SCB) vill med anledning av rubricerade motion anföra följande.

SCB anser i likhet med motionärerna att det är viktigt att analysera de förmögenhetsöverföringar som orsakas av inflationen. Storleken på inflationsvinster respektive -förluster beror bland annat på inflationstakt, räntenivåernas höjd, marginalskatteeffekter samt eventuella effekter på transfereringar. För att kunna bestämma storleken på omfördelningseffekterna behövs kunskap om avkastning och kostnader för olika finansiella tillgångar och skulder samt i vilken utsträckning dessa beskattas. En sådan kartläggning av inflationens fördelningseffekter skulle tillsammans med den information som erhålls från den löpande inkomstfördelningsundersökningen om den omfördelning som sker genom skatter och transfereringar m. m., ge en bild av den totala effekten av de planerade och ej planerade (genom inflationen) inkomst- och förmögenhetsöverföringar som sker i samhället.

För vissa år har förmögenhetsuppgifter insamlats i de årliga inkomstfördelningsundersökningarna. SCB skulle redan genom att redovisa detta material tillsammans med alternativa antaganden om realräntan kunna ge en grov bild av vilka hushåll som vunnit eller förlorat på inflationen beroende på innehav av olika finansiella tillgångar och skulder. Vinster och förluster p. g. a. specifik prisbildning på reala tillgångar främst eget hem och aktier uppstår också. Dessa vinster är dock ej helt jämförbara med inflationsvinsterna och betydligt svårare att kartlägga. En analys av inflationens omfördelande effekter bör trots detta omfatta såväl reala som finansiella tillgångar och skulder. Vid denna analys kan innehav av finansiella tillgångar och skulder sägas vara särskilt intressanta eftersom dessa vinster och förluster är kortsiktiga och hushållet kan tillgodogöra sig dessa inom några år. En beräkning av såväl brutto- som nettovinster skulle vara möjlig. Vid redovisningen kan uppdelning bl. a. ske efter olika hushållstyper (barnfamiljer – övriga), socio-ekonomiska grupper (löntagare – jordbrukare och övriga företagare), boendeformer, åldersindelning (unga familjer – pensionärer) och tillgångsslag. Redan denna redovisning har stort värde. Genom att förmögenhetsuppgifter insamlats för flera år kan även viss analys göras av den inflationsanpassning som olika grupper gjort över tiden.

När det gäller kvaliteten på det av SCB insamlade datamaterialet föreligger det stora skillnader mellan olika förmögenhetsslag. För fastigheter och olika typer av skulder är täckningsgraden hög. Däremot föreligger det underskattningar av bankmedel, aktier, obligationer, bostadsrätter samt olika typer av inventarier. Dessa brister beror t. ex. på att deklaranten inte

uppger alla sina bankmedel eller att inventariernas värde inte tas upp till ett rimligt marknadspris. För att råda bot på vissa av dessa underskattningar pågår inom SCB ett utredningsarbete som omfattar inkomst- och kreditmarknadsstatistiken.

I detta sammanhang är det också viktigt att notera att förmögenhetsvärdet av frivilliga pensionsförsäkringar och individens fordran på ATP-systemet ligger utanför förmögenhetsredovisningen i självdeklarationerna. Därtill kommer att förmögenhetsslag som konst, mynt, frimärken och andra samlarobjekt i regel inte är skattepliktiga. Dessa redovisas därför inte av deklaranten.

Att göra en total belysning av inflationens inverkan på förmögenheten är mycket komplicerat och får i första hand ses som en forskningsuppgift. Detta arbete bör kunna bedrivas i samarbete mellan någon forskningsinstitution och SCB. De inom verket insamlade förmögenhetsuppgifterna kan då utgöra grunden i detta utvecklingsarbete. Därtill kommer att man måste ha tillgång till ett mer rikhaltigt material av förmögenhetsvariabler än de som ingår i självdeklarationerna. Dessutom måste man känna till avkastningen och skattereglerna för varje enskilt förmögenhetsslag. De problem som sammanhänger med förändringar av förmögenhetsinnehav mellan två mättidpunkter måste också lösas.

SCB anser trots de ovan nämnda kvalitetsbristerna att man genom att använda förmögenhetsuppgifterna i inkomstfördelningsundersökningen får en grov bild av inflationens omfördelande effekt. Genom att endast halva urvalet förnyas varje år i denna undersökning kan förändringen i förmögenhetsbilden för olika hushållstyper belysas. Detta kräver dock att man har tillgång till förmögenhetsdata för två på varandra följande år. Om en sådan analys skulle genomföras förordar SCB att årgångarna 1978/79 används. Arbetet bör i så fall delas upp i en förplaneringsdel och en bearbetningsdel där avstämning sker efter avslutad förplanering. En total kostnad för ett sådant arbete beräknas i dagsläget till 400 000 kronor. Förutom denna inledande belysning av inflationens omfördelande effekter anser SCB att en forskning inom det aktuella området vore värdefull.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade med byrådirektör Carl-Axel Hammarlund som föredragande, deltagit överdirektör Lennart Fastbom, avdelningschefen Ulf Wetterberg samt t. f. enhetscheferna Elisabeth Landgren-Möller och Jüri Köll.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Lennart Nilsson

Carl-Axel Hammarlund

Stockholms Universitet
Institutet för social forskning (1982-05-17)

Att undersöka förmögenhetsöverföringar genom inflation innebär att jämföra två förlopp vad gäller förmögenhetsutvecklingen, ett med och ett utan inflation. Det är alltså inte tillräckligt med uppgifter om den faktiska utvecklingen av förmögenhetsfördelningen. Denna påverkas av många andra faktorer än inflationen.

För en undersökning av frågan krävs ett omsorgsfullt arbete där bl. a. måste beaktas i vilken utsträckning inflationen är förväntad eller inte samt de olika institutionella restriktioner som finns på kreditmarknaden.

Det finns inga svenska undersökningar om inflationens förmögenhetsomfördelande effekter, även om frågan berörts i några studier. De undersökningar som gjorts av effekterna av inflationen på förmögenhetsfördelningen i USA (se bl. a. Wolff (1979), Bach & Ando (1957) och Bach & Stephenson (1974)) tyder på att omfördelningen där varit betydande. Omfördelningen har emellertid inte i första hand skett mellan olika inkomstkategorier (hushållsinkomster, företagsvinster, offentlig sektor) utan främst *inom* dessa kategorier. Mest betydande verkar omfördelningen ha varit inom hushållssektorn. Denna omfördelning har enligt undersökningarna gått från höginkomsttagare och låginkomsttagare till medelinkomsttagare. Totalt sett har inflationen inneburit en tendens till utjämning av förmögenhetsfördelningen inom hushållssektorn. Effekterna av inflationen på förmögenhetsutvecklingen behöver ej vara desamma i Sverige och USA. Det finns goda skäl att göra en noggrann undersökning av effekterna i Sverige. En sådan undersökning kräver såväl en omsorgsfull teoretisk analys som ett omfattande empiriskt arbete. Den tid ett sådant forsknings- och utvecklingsarbete skulle ta underskrider inte en period om tre till fyra år.

Den föreslagna förläggningen av en undersökning till Institutet för social forskning skulle utöver en extern finansiering kräva extern rekrytering av forskningspersonal och att det behov av extra lokaler som krävs går att lösa. En alternativ förläggning är till någon nationalekonomisk institution. Oberoende av var ett sådant forskningsprojekt förläggs krävs i den senare fasen av projektet ett nära samarbete med statistiska centralbyrån.

Beslut i detta ärende har fattats av Institutets styrelseordförande Staffan Helmfrid och styrelseledamöterna Ingvar Björkman, Curt Canarp, Nils Pårud, Hans-Göran Myrdal, Robert Erikson, Gustav Persson och Walter Korpi (föreståndare). Vid ärendets slutliga handläggning har vidare närvarit professor Sten Johansson, professor Eskil Wadensjö och forskningsassistent Ante Farm. Föredragande har varit professor Eskil Wadensjö.

Staffan Helmfrid

Eskil Wadensjö

Underbilaga: Litteraturreferenser

Underbilaga

Litteraturreferenser

Bach, G.L. & Ando (1957), "The Redistributional Effects of Inflation", *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 39, No 1, s. 1–13.

Bach, G.L. & J.B. Stephenson (1974), "Inflation and the Redistribution of Wealth", *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 56, No 1, s. 1–13.

Wolff, E.N. (1979), "The Distributional Effects of the 1969–75 Inflation on Holdings of Household Wealth in the United States", *The Review of Income and Wealth*, Vol. 25, No 2, s. 195–207.

Uppsala Universitet
Nationalekonomiska institutionen (1982-10-11)

Uppsala Universitets Nationalekonomiska institution har beretts tillfälle att avge yttrande över motion 1981/82:1663 av Birger Rosqvist och Jan Bergqvist om förmögenhetsöverföringar genom inflationen. Med anledning därav vill institutionen anföra följande:

Institutionen instämmer i den i motionen framförda uppfattningen, att de av inflationen förorsakade förändringarna i vårt lands förmögenhetsfördelning är otillräckligt kända och att ytterligare kunskap om dessa överföringar och deras konsekvenser är önskvärd. Förmögenhetsinnehavets och förmögenhetsfördelningens roll för välfärden i samhället är över huvud taget alltför lite beaktade inte enbart i den politiska debatten utan även i den vetenskapliga litteraturen. Det är därför angeläget att ytterligare teoretisk och empirisk forskning kommer till stånd på detta område. Den forskningen bör då inte begränsas till enbart inflationseffekter utan även omfatta mer generell analys av förmögenhetsfördelningen och de sociala konsekvenserna av förändringar i denna.

Institutionen kan *inte* instämma i motionärernas förslag att forskningen ifråga skall förläggas till Socialforskningsinstitutet. Givetvis skall forskningen bedrivas vid den institution där den största kompetensen på området finns. Socialforskningsinstitutet intar i det avseendet inte någon tätplats.

Olle Mellander

Ragnar Bentzel

GOTAB 72838 Stockholm 1982